

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата географічних наук, доцента
Заставецького Тараса Богдановича
про дисертаційну роботу Зубика Андрія Ігоровича
“Сучасна українська діаспора: розселення, соціо- і демогеографічні процеси”,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія

Загальні відомості. Рецензована дисертаційна робота має загальний обсяг 210 сторінок, у тому числі основна частина (вступ, чотири розділи, висновки) – 180 сторінок. Робота проілюстрована 38 таблицями, 69 рисунками і 136 додатками. У списку використаних джерел 367 позицій. За формальними ознаками вона відповідає вимогам ДАК МОН України до кандидатських дисертацій.

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації зумовлена потребами проведення комплексного суспільно-географічного дослідження української діаспори та розробки моделей діаспоральної політики України. Актуальність та своєчасність дисертаційної роботи А. І. Зубика зумовлена, перш за все, постановкою та реалізацією завдань дослідження: аналізом сучасних теорій та концепцій, які стосуються проблематики діаспори; порівнянням програм переписів населення в країнах проживання української діаспори за наявністю етнодемогеографічних, етнокультурних та етномовних критеріїв, які характеризують українську діаспору; дослідженням особливості дії різноманітних чинників у процесі утворення українських діаспор у країнах світу; встановленням динаміки чисельності української діаспори, зміни в структурі її розселення за останні десятиріччя; уточненням чисельності носіїв української мови у світі, дослідженням етномовних процесів в українській діаспорі; аналізом сучасної етнічної та міграційної політики в країнах проживання української діаспори. Завдання, які поставлені у дисертаційному дослідженні, вказують на значення розвитку діаспоральної тематики в суспільній географії.

Дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт кафедри географії України географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Аналітична частина дисертації є

складовою науково-дослідних тем працівників кафедри у 2012–2015 рр. “Сучасні тенденції трансформації суспільно-географічного простору України” (номер державної реєстрації 0111U008005).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Високий ступінь обґрунтованості сформульованих у дисертації наукових висновків, рекомендацій забезпечується цілеспрямованим використанням методів: історичного, порівняльно-географічного, картографічного, історико-географічних зрізів, аналізу та типізації. Окремо слід відзначити широке застосування статистичного та картографічного методів, що допомогло виявити територіальні особливості поширення українців у світі загалом і окремих країнах, зокрема проаналізувати статево-вікову структуру діаспори, освітній рівень та мовну приналежність українців поза межами своєї батьківщини.

Наведені у роботі висновки і рекомендації достатньо повно та різнобічно апробовані на міжнародних і регіональних конференціях та в науковій періодиці, адекватно відображають сутність проведеного дослідження. Тому за цим критерієм дисертація відповідає вимогам ДАК України до кандидатських дисертацій.

Достовірність отриманих результатів визначається якістю вихідних даних, коректністю методів їхнього опрацювання та представлення, послідовністю і внутрішньою логікою дослідження від постановки завдань до висновків та рекомендацій, практичною їх перевіркою. Вихідною інформацією дослідження слугували результати 45 переписів населення, які проводили у 27 країнах проживання української діаспори, а саме етнокультурні критерії їхніх програм. Дисертація характеризується прагматичністю та послідовністю логіки дослідження. Кожне завдання доведено до логічного завершення і не заперечує іншого. У зв'язку із цим отримано достовірні висновки.

3. Наукова новизна сформульованих у дисертації основних положень і висновків.

У роботі поглиблено теоретичні та методичні засади суспільно-географічного дослідження української діаспори, встановлено критерії, які характеризують українську діаспору в переписах населення у різних країнах. Значне місце займає

характеристика чинників формування сучасної української діаспори, а особливо міграцій населення, історико-географічних особливостей розвитку країни. На основі порівняльного аналізу дисертант глибоко вивчив зміни чисельності українців у різних частинах світу, демогеографічні та етномовні процеси, що відбуваються в українській діаспорі, у її структурі. Це дало можливість дисертанту здійснити типізацію країн з українською діаспорою за подібністю формування. Залежно від демоекономічних, демосоціальних та етномовних особливостей країн з українською діаспорою автор розробив нові підходи до розроблення діаспоральної політики у цих країнах і до зменшення відтоку українців із своєї країни.

У проведеному дослідженні вирішується низка міжпредметних завдань, пов'язаних із географією населення, етногеографією, демографією, історією та лінгвістичною географією.

У дисертаційній роботі поєднані міждисциплінарні підходи, відпрацьовані конкретні способи вирішення завдань. Тому дисертаційна робота, поза сумнівом, має значну наукову новизну. Наукові результати роботи, а також здійснені нові підходи до типізації країн проживання української діаспори та картографування розселення українців є важливими теоретичними і прикладними напрацюваннями і безумовно будуть використані при дослідженні діаспор.

4. Значення результатів дослідження для науки і практики.

Практичне значення результатів дослідження Андрія Ігоровича Зубика є високим. Підтвердженням цього слугує низка авторських карт, які відображають розселення української діаспори у розрізі адміністративних одиниць середньої та нижньої ланки. Дані дисертаційного дослідження можуть бути використані для розробки програм діаспоральної політики України. Запровадження наукових положень та методичних напрацювань в навчальний процес Львівського національного університету імені Івана Франка є одним із способів практичного використання результатів дослідження.

5. Оцінка структури, змісту і завершеності дисертації.

Дисертаційне дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вона містить також рисунки, картосхеми і карти, таблиці, які є ілюстрацією теоретичних та практичних аспектів роботи.

Дисертант у вступі обґрунтував актуальність теми, сформулював мету, визначив завдання, окреслив предмет та об'єкт дослідження.

Перший розділ дисертації “Теоретичні й методичні засади географічного дослідження української діаспори” присвячений теоретичним питанням взаємодії етногеографії та інших дисциплін, які вивчають українську діаспору; виділенню чинників, які впливають на здійснення міграції та перебіг етнодемографічних процесів в українській діаспорі. Особливу увагу приділено типізації країн за інформативністю переписів населення стосовно української діаспори.

У другому розділі дисертації “Передумови і чинники формування української діаспори” А. І. Зубик аналізує чинники, які впливають на появу української діаспори в країнах світу.

Третій розділ “Українське населення в країнах світу” містить інформацію про розселення української діаспори, динаміку її чисельності, поширення української мови у світі, статево-вікову структуру та освітній рівень українців.

Четвертий розділ дисертації “Проблеми та перспективи суспільно-географічних досліджень української діаспори” присвячений порівнянню діаспоральної політики Вірменії, Казахстану та Російської Федерації, аналізу української діаспоральної політики, розробці рекомендацій щодо провадження вітчизняної діаспоральної політики.

Все дослідження базується на аналізі величезного масиву статистичної інформації, значна частина якого зосереджена у «Додатках» (123 ст.), представлена у вигляді картосхем, таблиць, графіків, діаграм.

6. Дискусійні питання та зауваження.

Загалом позитивно оцінюючи результати дослідження А.І.Зубика, звертаю увагу на деякі дискусійні моменти і зауваження:

- 1) автор стверджує, що важливим чинником формування міграційних потоків з України є життєвий рівень населення (с.45), однак динаміка середньомісячної зарплати і пенсій (таблиці 15 і 16) свідчать про протилежне;
- 2) суперечливим є положення про те, що східна українська діаспора докладає більше зусиль для збереження української ідентичності і те, що майбутні

переписи населення можуть фіксувати значне зменшення української діаспори (с.156);

- 3) викликають питання щодо типізації української діаспори за подібністю формування (с.153): чому окремо виділені країни колишньої Югославії? Чому всі країни колишнього СРСР виділені в один тип? та ін.;
- 4) автор нерідко вживає термін «східна діаспора» стосовно українців у країнах колишнього СРСР, цей термін не є правомірним стосовно Білорусі, країн Балтії;
- 5) у роботі неправильно є нумерація таблиць і рисунків, в окремих таблицях відсутні посилання на джерела інформації.

Вочевидь, що зазначені зауваження в своїй більшості є дискусійними і послужать основою для наукового обговорення існуючих проблем і уточнення позиції учених суспільної географії. Вони не впливають на загальну високу оцінку рецензентом рівня даного дисертаційного дослідження.

7. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доволі повно відображені в наукових працях здобувача, зокрема ним опубліковано 16 статей, серед них 8 у фахових наукових виданнях, одна – в зарубіжному періодичному виданні. Загальний обсяг друкованих праць здобувача за темою дисертаційного дослідження досягає 9,4 друкованих аркушів.

8. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат дисертації за власним змістом відображає основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи і є ідентичним із її результатами.

9. Відповідність дисертації вимогам “Порядку присудження наукових ступенів”.

Дисертація А. І. Зубика відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та пп. 9, 10, 13 діючого нині “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Кабінетом Міністрів України № 567 від 24. 07. 2013 р.

Робота є самостійною науковою працею, висунуті дисертантом для публічного захисту теоретичні та методичні положення, а також практичні результати є

актуальними, відповідають науковій логіці географічної науки і свідчать про особистий внесок А. І. Зубика в суспільно-географічну науку.

10. Загальний висновок.

Дисертаційна робота А. І. Зубика “Сучасна українська діаспора: розселення, соціо- і демогеографічні процеси” є завершеною науковою працею, в ній містяться достовірні результати, що присвячені вирішенню актуальної наукової і практичної задачі, а саме дослідженню української діаспори.

Структура дисертаційного дослідження відповідає науковій логіці суспільної географії, матеріал викладено послідовно і взаємопов'язано. Тема та зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Дисертація виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є завершеним самостійним науковим дослідженням, а її автор, Зубик Андрій Ігорович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії України і туризму,
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Т. Б. Заставецький

